

LA DESPĂRȚIREA DE PROFESORUL EUGEN CIZEK (1932–2008)

Cel care tocmai ne-a părăsit la jumătatea lui decembrie 2008, pregătit să fie văzut, de noi ceilalți rămași încă aici, așa cum s-ar fi purtat el însuși în asemenea împrejurări, bărbătește, cu tot zbuciumul și lacrimile ascunse în suflet, citite pe chip, cel care tocmai a început drumul fără întoarcere al veșniciei, ar fi dorit, știu bine, să mă despart pentru totdeauna de dânsul scurt, în câteva cuvinte, fără adaos de vorbe, numai idei – și acelea doar esențiale.

N-aș putea să o fac. Nu pentru neputința de a-mi opri cuvintele să urce din suflet, nu pentru preaplinul acestui suflet care nu poate să nu-și aducă aminte de atâtea decenii din urmă, decenii care ne-au unit din clipa în care a intrat, tânăr conferențiar, în anul 1977, pe ușa sălii de curs a anului al III-lea de filologie clasică în care mă aflam, până în ziua susținerii ultimului doctorat, condus, cu puține luni în urmă, în aceeași facultate slujită cu devotament peste o jumătate de secol...

Nu aș putea, deci, să îmi țin oprite vorbele, pentru că însăși personalitatea Profesorului de literatură și cultură latină, de istorie și civilizație română celui mai prodigios pe care l-a dat Filologia Clasică românească a acestei ultime jumătăți de secol mă împiedică să îmi drămuiesc cuvintele. Cu atât mai mult, cu cât, în acest greu și ultim moment de despărțire, și recunoștința, pe care noi, zecile de promoții ale Profesorului, i-am arătat-o mai mult prin palide gesturi nesemnificative, trebuie, măcar acum, pentru ultima dată, să încapă în atâtea cuvinte de câte este nevoie.

Cine rostește sau scrie numele lui Eugen Cizek îl face sinonim spontan cu erudiția savantă, completă, exhaustivă. Pentru Antichitatea clasică, pe ambele ei laturi, cu precădere cea romană, nu a existat un cunoscător, dacă aș putea zice așa, mai desăvârșit în România postbelică. A avut, cum recunoaște el însuși în repetate rânduri, inclusiv prin dedicațiile cărților sale, profesori care i-au fost modele ilustre: de pildă Aram M. Frenkian, în special, și Dionisie M. Pippidi la Universitate, Gheorghe Guțu – formator decisiv în anii de liceu, ca și mai târziu. Erudiția lui Eugen Cizek depășea însă fabulos granițele istorice ale Antichității. Ea stăpânea, practic, toate spațiile istoriei, de la Evul Mediu amestecat cu târzia Antichitate până la culisele obscure ale celor două conflagrații mondiale din veacul trecut, iar de acolo de la experiența istorică a dictaturii proletarietului ceaușist până la ultimele bătălii pentru putere din România postdecembristă. Nu am cunoscut un om mai puternic ancorat simultan în reconstituirea autentic, profund științifică, până la ultima fibră, a Antichității clasice, dar și adânc știutor al duratei istorice pe tot ansamblul ei, inclusiv al fazei trăite, prin viața sa, a istoriei.

Monstrum eruditionis, aşadar, acesta a fost Profesorul Eugen Cizek, pentru toţi cei care, la Universitatea bucureşteană, în institutele şi centrele de cercetare ale Academiei, la edituri sau la Uniunea Scriitorilor, în diverse facultăţi, licee şi case de editură din ţară şi din Europa, dar şi la atâtea congrese, colocvii şi conferinţe, unele chiar în afara bătrânului continent, în sfârşit, în propria casă, alături de cei prea dragi lui, soţie – doamna Olga, Zizi pentru prieteni şi familie –, rude, cunoscuţi, admiratori, studenţi şi colaboratori apropiaţi, l-au cunoscut. Veşnic la biroul din faţa ferestrei, adumbrît de crengile care au văzut, an de an, zămislindu-se carte după carte... Veşnic aplecat asupra lor, asupra cărţilor din biblioteca lui şi asupra cărţilor scrise de mîna lui, prietenele niciodată trădătoare ale unui spirit neostenit şi mereu întrebător de adevăruri, cum a fost spiritul Profesorului Eugen Cizek.

Acestor cărţi şi acestor adevăruri ale „lumii vechi”, domnia sa şi-a dedicat viaţa întreagă. Fără amănări, fără pauze. A creat o operă care, în întregime ea, cu greu poate fi prinsă până la ultimul rînd al ultimei recenzii. Cărţile i-au adus, de bună seamă, cea mai mare faimă. Lor li se datorează premiile care l-au onorat, ca şi titlurile academice ilustre ce i-au răsplătit activitatea. Le cunoaştem cu toţii, ele însă se cuvin a fi spuse pentru că ne onorează şi pe noi, slujitorii acestei Filologii Clasice pe care nimeni altul dintre noi, în ultimii 50 de ani, nu a umplut-o de atîta strălucire a faimei.

A primit, în 1984, Premiul Literar European al Asociaţiei Scriitorilor de Limbă Franceză (ADELF), fiindcă o serie de volume fundamentale au fost fie redactate direct în franceză, fie traduse ulterior în franceză (şi, de aici, în alte limbi de mare circulaţie – în italiană, de exemplu). Doctoratul însuşi a fost susţinut în Franţa, cu strălucirea cunoscută, sub directa conducere a lui Pierre Grimal, mentorul său declarat. În acelaşi an 1984, şi Academia Română îi recunoaşte excelenţele merite ştiinţifice, încununînd aceeaşi carte, *Néron* (ed. I, Fayard, 1982) cu Premiul Timotei Cipariu. În ultimul deceniu al secolului trecut, Academia franceză de ştiinţe, Litere şi Arte din Lyon, înfiinţată în 1700, îl primeşte, ca membru de onoare, în rîndurile ei. La fel şi Academia Regală de Litere din Barcelona, în calitate de membru corespondent. Din păcate, aşa cum au observat şi alţii, cum am scris şi eu în mai multe rînduri, aceste gesturi de mare onoare culturală pentru un savant român contemporan, venite din partea unor înalte foruri ştiinţifice europene, nu au avut nici un efect, sau măcar un ecou, în birourile şi sălile Academiei Române...

Cărţile acestea, care i-au adus o faimă nu doar neştirbită, prin acurateţea ideilor şi prin desăvârşita acribie ştiinţifică, ci şi una mereu actuală, de autoritate incontestabilă, de prestigioasă referinţă, în întreg domeniul culturii literare a Antichităţii, în special romane, sunt dificil a fi ordonate în funcţie de un singur criteriu, acela – cum se obişnuieşte – al conţinutului tematic. Zonele cultural-istorice circumscriu numeroase spaţii şi teritorii particulare, asupra cărora cercetarea profesorului a zăbovit şi revenit de nenumărate ori de-a lungul întregii vieţi.

Lăsând la o parte sutele de articole, recenzii, prefete sau postfete, cronici și note, risipite în periodice științifice, românești și internaționale, de mare calibru, dar și în revistele de cultură și chiar în presa culturală, în enciclopedii și dicționare, am putea, într-o clasificare provizorie și, în împrejurările de față, reductivă, circumscrie opera *ex libris* a profesorului Cizek – operă ce numără, după știința mea, 19 titluri – următoarelor direcții:

- 1) scriitorii latini, operele și epocile lor: *Seneca* (1972), *Tacit* (1974), *Structures et idéologie dans „Les Vies des douze Césars” de Suétone* (1977), *Histoire et historiens à Rome dans l’Antiquité* (1995), *Eutropius* (2008);
- 2) genuri literare: *Evoluția romanului antic* (1970), *Istoria în Roma antică. Teoria și poetica genului* (1998);
- 3) istoriografia literaturii latine: *Istoria literaturii latine. Imperiul* (I–II, 1975–1976), *Istoria literaturii latine* (I–II, 1994; ed. a II-a, revăzută și adăugită, 2003);
- 4) împărații romani și epocile lor: *L’époque de Néron et ses controverses idéologiques* (1972), *Epoca lui Traian. Împrejurări istorice și probleme ideologice* (1980; trad. fr., 1983), *Néron* (ed. I, 1982; ed. a IV-a, 1996; trad. it., ed. I, 1984; ed. a II-a, 1986; trad. rom., *Secvență romană*, 1986), *L’Empereur Aurélien et son temps* (1994), *Claudiu* (2000), *Titus* (2006);
- 5) istoria și civilizația Romei și teoria/filosofia istoriei: *Mentalités et institutions politiques romaines* (1990; ed. a II-a, 1996; trad. rom., 1998), *Essai sur une théorie de l’histoire* (1998), *Istoria Romei* (2002);
- 6) traduceri comentate:
 - a) autori antichi: Petronius, *Satyricon*, și Seneca, *Apocolocyntosis* (ediție cenzurată, 1967); ediție integrală a *Satyricon*-ului, 1995; ediție nouă revizuită, 2003); Tacitus, *Opera minora* (*Dialogus de oratoribus, Agricola, Germania*, 2002–2003);
 - b) Pierre Grimal, *Civilizația romană* (I–II, 1973).

Cărțile sale sunt dedicate familiei: „À ma femme Olga”, sună dedicația de pe prima pagină a tezei de doctorat, devenite *L’époque de Néron*, dar și nepoatei sale, Ana. Sunt dedicate, însă, și inegalabilului său dascăl, Aram M. Frenkian.

De fapt, cărțile sale ne sunt nouă, posterității lui, dedicate și închinat, spre a dăinui întru îmbogățirea cunoștințelor și a științei noastre, dar și ca pildă de devotament, abnegație, pasiune, înaltă pricepere de oficianț pe altarul științei.

În slujba tuturor generațiilor de filologi clasici, care au fost, sunt, și care vor veni...

Sub specie aeternitatis, opera Profesorului Cizek ne va însoți și va contribui, hotărâtor, pilduitor, la formarea noastră, ca demni urmași întru cinstirea, slujirea și iubirea Antichității clasice: de la un an, un lustru, un deceniu la altul, generații unele după altele. Această operă va rezista biruind, ca bronzul, Timpul, pe când noi, epigonii, și epigonii epigonilor, îi vom reînnoi, cu fiecare lectură și utilizare, strălucirea.

Sufletul Dumneavoastră, iubite Domnule Profesor, nu va rătăci, precum se temea împăratul Hadrianus, *animula uagula blandula*, prin norii întunecimilor nopții friguroase de dincolo (*pallidula rigida nubila*), ci ne va lumina scurta călătorie care nouă ne-a mai rămas, bucurându-se de bucuria creșterii noastre spre gloria nepieritoare a numelui său.

Requiescas in pace, carissime et honoratissime magister, spiritualis pater nobis successoribus!

Liviu Franga